



**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ**  
**İLÂHİYAT FAKÜLTESİ**  
Yayın No:35

**YÜKSEKÖĞRETİMDE**  
**DİN BİLİMLERİ ÖĞRETİMİ**  
**SEMPZYUMU**

**21-23 Ekim 1987**

**SAMSUN**  
**1988**

# İLÂHİYAT FAKÜLTELERİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA KUR'AN TARİHİNİN ÖNEMİ

Dr. M. Kemal ATİK

E. Ü. İlâhiyat Fakültesi

"Öğretimde iki önemli unsur vardır. Bu iki unsur öğretimin seviyesinin düşük veya yüksek olduğunu gösterir. Biri program ve kaynak, diğeri ise hocadır, öğretmendir". Binâenaleyh, memleketimizde en yüksek seviyede dînî eğitim ve öğretim yapan İlâhiyat Fakülteleri müfredât programı da sağlam ve mukâyeseli bir tetkik sonucu meydana gelmeli, öğrencileri ilme yöneltmeli, böylece Türkiyemizin bugün muhtaç olduğu ehliyet ve saâhiyetli din adamının yetişmesini sağlamalıdır. Derinlemesine bir araştırmaya imkân tanımayan ders kalabalığı yerine çağdaş ilim zihniyetine sâhip, İslâmî ilimleri ana kaynaklardan tetkik, tahlil ve tahkikle anlayabilecek din âlimi yetiştirecek programlar yapılmalıdır. Aksi halde, ana kaynakları müşâhede ve mukâyeseyi bir tarafa bırakacak, şerhçilik ve hâşiyecilik çerçevesi içinde kalarak, söylenmiş ve yazılmışlar dar bir zihniyetle tekrardan ibaret olacaktır. Bu da beklenen sonucu vermeyecektir.

İlâhiyat Fakülteleri programlarında Kur'an Târîhi'nin müstakil bir ilim dalı olarak yerini almaması kanaatimizce bir eksikliktir. İslâm ülkeleri İlâhiyat Fakültelerinde Kur'an İlimleri Bölümü bulunmakta ve bu bölüm de kendi arasında Kur'an Târîhi ve Tefsiri diye ikiye ayrılmaktadır. Bazı Batı üniversiteleri bünyelerinde Kur'an Tarihi Enstitülerinin açılması da tezimizin haklı olduğunu vurgulamaktadır.

Kur'an Tarihi dersinin kapsamına, Kur'an-ı Kerîm'-

in nüzülü, kırâatı, kitâbeti, cem-ı nâsîh ve mensuhu, nü-  
zûl sebebi gibi Kur'an'ın ilâhî kaynağından ayrıldığı an-  
dan günümüze kadar întikâli ve nâzil olduğu dönemle mûna-  
sebetinden tutun o devirdeki olayları yorumu ve daha son-  
raki zamanlarda geçirdiği safhalar girmektedir. Bu bölüm-  
de Kur'an-ı Kerîm'in tedvîni ve nakli ile diğer dinlerin  
mukaddes kitaplarının aynı mevzuları içine alan tarihinin  
mukâyesesi ve Kırâat ilminin doğmasına sebep olan coğrafî  
ve ictimâî şartlar da okutulmalıdır.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber dinin kolay ve en  
mütevâzî insanların vü'atinde olmasını arzu ediyor, bu  
kolaylığı Kur'an'ın kırâati için de istiyor ve değişik  
lehçelerle okunmasına müsâade ediyordu. Rasûlullah'a göre  
ses, kelime değil, manası; ezber değil tatbik ve benim-  
senmesi önemliydi. Nitekim kendisi ve yakın ashâbı, tek  
bir kırâate bağlı kalmakla beraber, farklı lehçelere men-  
sup kabîlelere, bazı kelimelerin yerlerine onlarca daha  
iyi bilinen muâdillerini kullanmalarına izin veriyordu.  
Bunun için de onlara Kur'an'ı "Yedi Harf" üzere okuyabil-  
me imkanı tanımıştı. İşte bu imkanın ve kolaylığın müslü-  
manlara bir disiplin altında anlatılması ve aktarılması  
zarûreti Kırâat ilmini doğurmuştur. Bu ilmin târihî seyri  
ve lehçeler arasındaki farklılıklar ile Hz. Peygamber'in  
vermek istediği mesaj iyi bilinmediği ve anlaşılmadığı  
takdirde Kur'an metninde değişiklik, eksiklik ve fazlalık  
olduğu zehâbı doğabilir.

Batılı bilim adamları, Kur'an'ın etrafında şüphe  
uyandırmak ve dîne hücum vesîlesi yapmak için Kur'an Tâ-  
rihi ve ihtilâfı mesâhife dâir muhtelif eserleri son za-  
manlarda neşretmişlerdir. Kur'an Târihi ve Kırâati konu-  
sunda ilk devirlerde yazılmış eserlerin pekçoğunu da yine  
Batılılar neşretmiştir. Müsteşrikler, Kur'an hakkında  
yazdıkları yazılarda -istisnaları hâriç- tek yanlı ve ek-  
sik bilgiler vermektedirler. Kur'an metninin tertibinde  
eksiklikler olduğu, tenâsüb ve insicâmın bulunmadığı, ba-  
zı parçaların Kur'an metnine sokulduğu bazılarının da me-

tinden çıkarıldığı, farklı Kur'an nüshalarının bulunduğu, Hz. Osman tarafından istinsah edilen Kur'an'ın İmâm Mus-haf'la mutâbık olmadığı, dolayısıyla mevcut bütün malûmat kaynaklarından istifade ederek, Kur'an'ın gerçek bir tenkidli neşrini yapmanın yeni ilme düşen bir görev olduğu fikri yine Batılı bilim adamları tarafından iddia edil-mektedir.

İlâhiyat Fakülteleri öğrencileri kitaplarının etrafında olup bitenlerden habersiz olmamalıdır. Müslü-manları, Peygamberlerine ve Kur'an'larına karşı şüpheye düşürecek telkinler ancak Kur'an ilmi konusunda ilk de-virlerde yazılmış sağlam ve orijinal kaynakları gün yüzü-ne çıkarmakla çürütülebilir. Bu da ancak Kur'an Târihi sahasında yetiyecek bilim adamlarının gayretleri sayesin-le olacaktır.

İslâm ve Kur'an ilimleri sahasında, Batı'da yeni metodlarla araştırma yapan, peşin fikir ve hissî hüküm-lerden uzak olan Prof. Dr. William Montgomery Watt, Kur'-un'a yönelik tenkidlere karşı yeni araştırmalar yapmanın önemini şöyle anlatıyor :

"On ikinci asırdan itibaren Avrupa'da Kur'an aley-hine doğmuş muharref bilgilerin düzeltilmesi için, araş-tırıcılar gayret sarfetmelidirler. Fakat Ortaçağ kitapla-rının doğurduğu hakikatin tesirleri hala devam etmekte-dir. Yeni araştırma ve tetkikler bundan sonra o tahrifle-in tamamını düzeltmeye muktedir olması zor olacaktır." (Muhammed Profhet and statesman, 1961, p.3.)

Batılı bilim adamlarının Kur'an hakkında çalıştık-arı konuları, yeni bir şekilde tarihçesini, hedeflerini, yiliklerini, kötülüklerini, doğrularını ve eğrilerini de le alıp veciz bir şekilde ortaya koymak yine Kur'an i-imleri sahasında araştırma yapacakların gayretleri ile ümkün olacaktır. Böylece Batı ile müslüman bilim adaml-a arasında karşılıklı ilmî diyalog gelişecek, metod ve eknik yönünden istifade sağlanmış olacaktır. Böylece on

ikinci asırdan itibaren Batılı meslekdaşlarımızda Kur'an aleyhinde doğmuş muharref bilgilerin düzeltilmesi için adım atılmış olacaktır. Hissî ve şahsî meyillerden uzak mukayese ve ilmî tetkik sonunda meydana gelen ilmî neticeler her kim tarafından ortaya konursa konsun, ondan istifade etmek, dilimize çevirerek okunmasını sağlamak, böylece bilgi alışverişinde bulunmak ilimlerin tekâmülü için gerekli olduğu kanâatindeyim.

Kur'an ilimleri içerisinde mütâlaa ettiğimiz Tefsir ise maksada uygun olarak okutulmalıdır. Bir öğretim yılı içinde okutulan âyetlerin sayılarının çok az olduğuna şâhid olmaktayız. Çoğu kez de aynı konular her yıl tekrar edilmektedir. "Dedi ki...", "...dedi" rivâyetleri ile asırlar öncesinin coğrafî ve ictimâî şartları gözönünde bulundurulmuş yazılmış tefsirler ve yorumlar arasında öğrenciler boğulmamalıdır. Böyle bir metod, öğrencinin zihnini, görüşünü, ufkunu daraltır aydınlatmaz. Böylece yüzyıllar öncesinin yorumları vazgeçilmez birer hakikat olarak öğrencinin kafasında yer eder.

Kur'an'ı tefsir etmek, sadece daha önce yazılanları okumak, okutmak değildir. Bu nakilcilikten öteye geçmez. O zaman Tefsir ilmi yapılmış sayılmaz. Yapılan tefsirleri okumak, okutmak olur. Bunun yerine tefsir yapmak veya Kur'an'ı açıklamak ve anlamak daha bilimsel ve daha yararlı olur. Gazâlî, tefsirde faydalı olanın, uzun uzadıya yazılmış olan metinleri okumanın yerine, kısa ve öz lü olanın tercih edilmesini istemekte, uzun inceleme olan tefsirlere ihtiyaç olmadığını ve ömrü bunlarla tüketmeye değmediğini söylemektedir.

Tefsir yapılırken uyulması gereken hususlardan birkaçını burada zikretmek istiyorum :

1. Kur'an, âhirette kurtulmak için dünyayı terk etmeyi, küçümsemeyi şart görmeyen bir zihniyet ile açıklanmalıdır.

2. Kur'an'ı anlamada gerekiyorsa, müfessirlerin

şahsî yorumları değil, Hz. Peygamber hakem olmalıdır.

3. Bilindiği üzere Kur'an'ın asıl konusu, muhâtabı insandır. Kur'an, bütün insanlığı rûhî, manevî ve maddî yönde ilerlemeye, birtek Allah inancı etrafında birleşmeye davet eder. Bunun için de dost ve düşman herkesin kendisini okumasını ve anlayışları ölçüsünde yorumlayarak gerçeğe ulaşmalarını ister. Ancak, Kur'an'ın bu isteğine rağmen birtakım âlimlerimiz müslüman olmayanların Kur'an'a dokunmalarına izin vermeyerek, Kur'an'la insan arasına set çekmişlerdir. İncamız odur ki, Kur'an, ne Garbın, ne de Şarkın kitabıdır. Binâenaleyh, Kur'an, çağdaş bilime ve çağdaş insan kafasına hitab edecek bir şekilde, çağın her türlü imkanlarından yararlanarak tefsir edilmiştir.

4. Kur'an, insanın sosyal mûhitini önemli bir vâcib olarak görür. İnsan ve toplum bilimi olan psikoloji ve sosyolojiyi bilmeden yapılan Kur'an tefsiri eksik olacaktır gibi, yer ve gök bilimlerini bilmeden de çağdaş bir tefsirin yapılacağı mümkün olmayacağı inancındayım. Bu sebeple, İlâhiyat Fakülteleri müfredâtına Astronomilerin konmasının yerinde bir karar olacağı kanaatindeyim.

5. Zâten Kur'an, kendisini akıl ve ilim esaslarına göre okumaya ve açıklamaya davet etmektedir. Peşin fikir olmadan, düşünerek okumayı istemektedir. Böyle bir uyulama, öğrenciyi düşünmeye, doğruyu-yanlışı ayırmaya, ilâhî esaslarla tezat halinde olan haberleri reddetmeye, arırlar boyu mektep ve medreseleri, câmilerin va'z ve irad kürsülerini büyük ölçüde meşgul eden asılsız haber ve hurâfeleri ve bunların sızdığı eserleri tanımaya ve enkide sevkedecektir.

\* \* \*